

Ajakiri targale talupidajale

NR.2

TARK TALU

DEISEMBER 2022

**Milliseid
muudatusi toob
2023. aasta
otsetoetustele?**

**OIDREMA-MOODI
TALUPIDAMINE**

MIDA PEAB TEADMA
LAMBA- JA VEISELIHA
TURUSTAMISNÕUETEST?

**Tanel Tang
ühendas digi- ja
päris kanad**

Sisukord

–

3

Kalle Hamburg: anonüümse
importtoidu aeg saab läbi

4

Milliseid muudatusi toob
2023. aasta otsetoetustele?

7

Oidrema-moodi talupidamine

9

Õppereis Soome: tervete ja tugevate
vasikate kasvatamine piimafarmides

13

Mida peab teadma lamba- ja
veiseliha turustamisest?

15

Tanel Tang ühendas
digi- ja päris kanad

18

Kuuse kooreürask teeb
Eesti metsadele kurja

20

Keskkonnaagentuuri kokkuvõttest „Ulukiasurkondade
seisund ja küttimissoovitus 2022“ saab ülevaate
aastate jooksul toimunud muutustest.

22

Suhtlustökked töös meeskonnaga

Tuleviku põllumajandus

Tekst: **Kerli Ats**
Eestimaa Talupidajate Keskliidu
tegevjuht

Käes on aeg avaldada ajakirja „Tark Talu“ teine number. Kuigi väljaanne ilmub vaid korra aastas, siis soovime käsitleda selles väljaandes infot, mis toetaks talupidajaid aastaringelt. Käesolevas väljaandes saate lugeda milliseid muudatusi toob kaasa 2023. aasta otsetoetustele, mida peab teadma lamba- ja veiseliha turustusnõuetest, jagame ühe Pärnumaa talu kogemust uue robotlauda loomisel ning palju muud kasulikku ja põnevat.

Soovin teile põnevat lugemist!

 @eestimaatalupidajatekeskliit

 /eestitaluliit

 www.taluliit.ee

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa Investeeringud
maapiirkondadesse

Koostaja
Kerli Ats, ETKL tegevjuht

Toimetaja
Teete Teder

Kujundaja
Kersti Teenu

Autoriõigus kuulub Eestimaa Talupidajate Liidule, varalised õigused kuuluvad materjali tellijale. Materjal valmis Maaeluministeeriumi ning Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Ameti (PRIA) tellimusel. Kõik autoriõigused on kaitstud. Väljaandmist toetas Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond (EAFRD). Teadmussirde programm põllumajanduse, toidu ja maamajanduse valdkonnas.

Kalle Hamburg: anonüümse importtoidu aeg saab läbi

Tekst: Kalle Hamburg
TÜ Talukartul juhatuse liige
Eestimaa Talupidajate Keskliidu nõukogu esimees

Inimesed tahavad teada, kus ja kuidas kasvab nende toit. Milline on selle tootmise keskkonnamõju, kuidas hoolitsetakse loomade heaolu ja kliimaeesmärkide eest. See tähendab tootjatele suuremat vastutust, avatust ja ausust, kirjutab Eestimaa Talupidajate Keskliidu nõukogu esimees Kalle Hamburg.

Tarbija muutub järjest nõudlikumaks ja tema hääl kaubandusvõrgus järjest valjemaks. Üha enam räägitakse teadlikult kasvatatud taimedest, keskkonna hoiust, säästvast põllumajandusest ning humaansel viisil kasvatatud loomadest. Suurtootmisi ootavad ees mitmed arengud. Tänapäeval on laual muudatused, kus peagi ei tohi enam kanu munade tootmise eesmärgil puuris pidada. Seda muutust veavad jaekaubandusketid, kus väga oluline roll on tarbija usaldusel ning kõik protsessid on viidud väga läbipaistvaks erinevate sertifitseerimisprotsesside kaudu.

Inimeste jaoks muutub järjest olulisemaks, kuidas üks või teine tootmine mõjutab keskkonda, milliseid väetisi ja taimekaitset kasutatakse. Mida aeg edasi seda enam mõeldakse, millest toidulaud koosneb, kust see tuleb ja kuidas see mõjutab meie tervist. Üha enam räägitakse toidu väärtusest, kasulikest ainetest, vitamiinidest, mineraalidest ja kiudainetest ning sellest, kuidas suurema saagikuse nimel kurnatud põllud võivad kanda küll füüsiliselt suuremaid ent väiksema toiteväärtusega taimi.

See tähendab, et anonüümne toit muutub konkurentsivõimeks. Suurtootmine võib olla majanduslikult efektiivne, aga kindlasti mitte jätkusuutlik. Agrofirma, mis majandab kümnel tuhandel

hektaril, mille omanik peab Soomes pensionifondi, ei hooli sellest maast ega keskkonnast. Tema eesmärk on optimeerida ja võimalikult väikese vaevaga võimalikult palju toota. Tuhande pealine kari ei suuda täita tarbijate kasvavaid nõudeid, sest nad ei käi karjamaal, vaid on sünnist surmani laudas. Küll aga suudab säärane tootmine hoida madalal toiduhinda. Nii on meie inimene harjunud saama poest kilepiima ja pesemata kartulit peaaegu tasuta, ent pole teada, kas piim tuleb Raplamaalt või Poolast ning kartul Hispaaniast või Paidest.

Enda taluõuest, oma loomadest ja maast hoolib inimene teistmoodi. Ma ju ise elan siin. Muidugi ma teen kõik endast oleneva, et see maa saaks puhata, et mul oleks piisavalt erinevaid kultuure, et putukad ja linnud saaksid pesitseda, et saak oleks puhas, sest ma tahan siin ka järgmised 30 aastat põldu pidada.

Tarbija tahab teada, kust tema toit tuleb ja millistes tingimustes see kasvab. Nii on suured kaubandusketid asunud kaardistama toidukauba ahelat – maha märgitakse kogu kauba liikumise teekond, alates põlluvaost kuni kaupluse ukseni, kogu tarneahel. Põllumeestelt oodatakse peenususteni detailsust ja täpsust. Tundub nagu aetaks lausa juuksekarv lõhki. Aga see on usaldus ja lubadus, mida hakkavad kaubandusketid tulevikus müüma – see toit, mis te meilt ostate on kasvatatud keskkonda säästvalt, tarbijale turvaliselt, puhtalt ja eetilisel.

Võidujooks käib tarbija südame üle. Kes selle endale saab, võidab ka hinnas. Ehk talumehel on valida, kas teha investeering keskkonnasõbralikumasse tootmisesse täna, püsida konkurentsivõime või siis teha seda kaubandusketi nõudmisel ja hoopis teistel tingimustel.

Milliseid muudatusi toob 2023. aasta otsetoetustele?

Tekst: **Reno Paju**, Maaeluministeeriumi maakasutuspoliitika osakonna otsetoetuste valdkonna juht

Alates 2023. aastast rakendub pärast kahte üleminekuaastat uus EL eelarveperiood ja ühes sellega algab ka uue Ühise Põllumajanduspoliitika (ÜPP) strateegiakava elluviimine, mille kõige tuntavamaks osaks on toetusmeetmed ehk sekkumised, nagu uues strateegiakavas neid nimetatakse. Lisaks strateegiakavale on uus ka otsetoetuste pakett, mis on uuel EL eelarveperioodil laiem ja mitmekesisem kui kunagi varem, hõlmates põllumajandussektori sissetulekuid, suunates teraviku väikese ja keskmise suurusega majapidamistele, panustades noortele ja järelkasvule, pöörates rohkem tähelepanu kliimale ja keskkonnale ning toetades eraldi olulisi sektoreid. 2023. aastal rakendatakse kokku 14 (2022. aastal 7) otsetoetust, neist 11 (5) pindalapõhisena ja 3 (2) loomadele suunatuna.

Jätkusuutlikkuseks

Pindalapõhiste otsetoetuste alustalaks võib pidada jätkusuutlikkuse tagamiseks makstavat põhisissetuleku toetust (PST), mis on sisult

sama, aga teistsuguse nimega kõigile tuttav ühtne pindalatoetus (ÜPT), mille eesmärgiks on pakkuda keskkonda hoidvalt avalikku teenust hooldatud põllumajandusmaastiku näol, kus on võimalik toota toitu. See aitab tagada põllumajandustootjatele stabiilse sissetuleku, millega maandada (osaliselt) võimalikke ettevõtlusriske. Põhisissetulekutoetusega saab olema tihedalt seotud **jätkusuutlikkuse tagamiseks makstav täiendav ümberjaotav toetus (ÜJT)**, mida Eestis varem rakendatud pole (perioodil 2014-2020.a. kuulus see liikmesriigile vabatahtlike toetuste hulka). Ümberjaotava toetuse eesmärgiks on suunata toetus suurematelt põllumajanduslikelt ettevõtetelt teatud osas väiksematele ja keskmise suurusega ettevõtetele. Sellest tulenevalt makstakse toetust kõigile taotlejatele kuni 130 hektari toetusõigusliku põllumajandusmaa kohta diferentseeritult: väiksema ühikumääraga kuni 10 hektari põllumajandusmaaga taotlejatele ja suurema ühikumääraga üle 10 ha põllumajandusmaaga taotlejatele.

Põlvkondade vahetuse soodustamiseks

Põlvkondade vahetusele suunatud otsetoetusena jätkatakse veidi muutunud kujul täiendava sissetulekutoetusega noortele põllumajandustootjatele (NPT). Toetust makstakse äsja esmakordselt tegevust alustanud põllumajandustootjale, kes on õigustatud saama põhisissetulekutoetust (PST), kuni 100 hektari toetusõiguslikku põllumajandusmaa kohta olenemata taotleja kasutatava põllumajandusmaa suurusest.

Kliima ja keskkonna kaitseks

Üheaastaste kliima- ja keskkonnasuunitlusega otsetoetuste pakett koondub ametliku nimega kliima-, keskkonna- ja loomade heaolu kavadega seotud toetuste (ökokavad) alla, mida Eestis on kavas rakendada kokku viite erinevat. Alustades taotlejatele tuttavatest, siis keskkonnasõbraliku majandamise ökokava (KSM) raames toetatakse läbi põhitegevuse nõuete ja valitavate lisategevuste selliseid praktikaid nagu viljavahelduse rakendamine koos liblikõieliste kultuuride kasvatamisega, umbrohuseemnete ja haigustekitajate osas kontrollitud seemnete kasutamine, taimekaitsevahendite

kasutamise piiramine, vahekultuuride viljelemine, toitainete tasakaalu arvestus jms, eesmärgiga aidata vähendada survet pinna- ja põhjaveele ning inimese tervisele ja toetada elurikkuse säilimist ja suurenemist. Suurim uuendus lisaks sellele, et KSM toetust saavad edaspidi ka mahepõllumajandustootjad, on see, et KSM, nagu ka kõik teised ökokavad, saab olema üheaastase kohustuseperioodiga toetus. Sarnaselt KSM-ile jätkub mahepõllumajandussektori toetamine mahepõllumajanduse ökokava (MAH) kaudu, mis on suunatud mahepõllumajandusele üleminekut alustavatele ja mahepõllumajandusega tegelevatele ettevõtjatele ning toetuse maksmise aluseks on nende mahepõllumajanduslikus kasutuses oleva põllumajandusmaa pind. Tuttavaid rohestamise toetuse elemente leiame ökoalade ökokavast (ÖKO), mida makstakse taotleja toetusõigusliku põllumaa kohta, millest vähemalt 10% on määratletud ökoalana (maastikuelemendid, rohumaaribad, lämmastikku siduvad kultuurid, haljaskesa ning sööti jäetud maa). Mesilaste korjeala ökokavast (MESI), mis seni oli keskkonnasõbraliku majandamise toetuse lisategevus, on saanud eraldi toetusmeede, mille eesmärk on pakkuda tolmeldajatele põllumajandusmaastikus

toiduressurssi läbi korjetaimede või nende segude kasvatamise. Täiesti uue toetusmeetmena rakendub ökosüsteemiteenuste säilitamise ökokava (ÖST), millega toetatakse mitmekesist põllumajandusmaastikku ning maastikuelementide ja looduslike alade säilitamist eesmärgiga tagada põllumaal põllukahjurite looduslikud vaenlased, kes osutavad looduslikku kahjuritõrje ökosüsteemi teenust.

Tootmise soodustamiseks

Eraldi toetusmeetmete paketi otsetoetuste hulgas moodustavad põllumajandustootmisega seotud toetused, mida Eestis on kavas rakendada kokku kuute erinevat. Aiandu sektorile saab senises laiapõhjalisemalt olema suunatud põllumajandustootmisega seotud toetus puu- ja köögivilja ning marjakultuuride kasvatamiseks (PKV), mille maksmise aluseks on kasvatatavate toetusõiguslike puu- ja köögiviljade ning marjade kasvupind. Uutest toetustest esimene on põllumajandustootmisega seotud toetus teraviljakultuuride kasvatamiseks (TVK) ja see on suunatud taotlejatele, kellel on vähemalt viiel hektaril toetusõiguslike teravilja kultuure, kokku kuni 100 hektari teravilja aluse põllumajandusmaa eest. Teine uus toetusmeede on põllumajandustootmisega seotud toetus seemnekartuli kasvatamiseks (SKT), mis on suunatud seemnekartulit kasvatavatele põllumajandustootjatele. Loomakasvatajatele suunatud otsetoetustest jätkatakse põllumajandustootmisega seotud toetuse piimalehma kasvatamiseks ja põllumajandustootmisega seotud toetus ute ja kitse kasvatamiseks, rakendamist. Lisaks

rakendatakse pärast 2016. aastat taas eraldi otsetoetust ka lihaveisekasvatajatele põllumajandustootmisega seotud toetus ammalehma kasvatamiseks, kaudu. Kõigi kolme toetusmeetme puhul on suurim uuendus see, et toetuste ulatust on laiendatud kogu sektorile. Väikse erandiga on uttede ja kitsede ning ammalehmade eest makstavatele otsetoetustele kehtestatud vastavalt minimaalselt 10 ja 5 toetusõigusliku looma pidamise piirmäär.

Kokkuvõtteks

Kõikide otsetoetuste ja ka II samba keskkonna- ja kliimatoetuste saamise eelduseks on lisaks toetuste nõuete täitmisele ka tingimuslikkuse süsteemi (praeguse perioodi nõuetele vastavuse süsteemi ambitsioonikam järeltulija) nõuete täitmine ja taotlejate „aktiivse põllumajandustootja“ mõistele vastamine.

Viimasena aga mitte vähem olulisena, mis puudutab pindalapõhiste otsetoetuste taotlemise protsessi, siis selles osas on stabiilsuse huvides muudatusi tehtud võimalikult vähe. Taotlemine toimub ikka PRIA e-teenuste keskkonna kaudu, iga aasta mai algusest kuni juuni keskpaigani. Kui varem rakendati taotluste hilinenud vastuvõtmise perioodil iga hilinetud päeva eest 1% toetussumma vähendust, siis alates 2023. aastast enam seda ei rakendata.

ÜPP strateegiakava 2023–2027.a. on kättesaadav Maaeluministeeriumi kodulehel: <https://www.agri.ee/euroopa-liidu-uhise-pollumajanduspoliitika-strateegiakava-2023-2027>

Jõudu taotlemisel!

Oidrema-moodi talupidamine

Tekst: Teele Teder

Janno Liiva ja Karoliina Posti Pärnumaal Oidremal asuv Palmi Farm on ehe näide sellest, et suurteoses „Tõde ja Õigus“ kirjeldatud talupidamise vorm pole ainus viis. Naabrid on nende jaoks suurimad motivaatorid ning talupidamise kõrvalt osatakse meisterlikult ka lõbutseda.

Kõik algas nii nagu paljudel taludel. Janno vanaema pidas kolme lehma. „Ta lüpsis käsitsi, jahutas piima kaevus ning varavalges toimetas selle piimapukile,“ kirjeldab Janno. Võrreldes sellega, mis tänasel päeval samas talus toimub on see kui öö ja päev.

Kõikvõimas robot

Täna on kari 125- pealine. Neist lehmased on 60 ning neil kõigil on kõrvas kiibid, mille tunneb ära robot, kes neid lüpsab. Kogu ülevaade toimuvast jookseb perenaisele mobiilirakendusse. Robot näitab, kui palju iga konkreetne lehm piima annab ning mis on selle konsistents, lisaks on ka muul ajal näha, kus loom on ja mis teeb. Robot on varustatud 3D kaameratega, see tähendab, et lüpsiprotsessil ei ole vaja inimese osalust. Robot leiab ise nidad ülesse ja saab lüpsmisega

iseseisvalt hakkama. „Punane on see, kes pole veel lüpsile läinud, kuigi peaks, kollased on need, kellel on õigus minna lüpsile ning hall värv näitab, et need lehmad on juba lüpsitud,“ selgitab Karoliina ise koduköögis mõnusalt kohvi nautides. Selgub, et ka lehmad võtavad järjekorda, kui ootavad lüpsmist. „Nad on nagu inimesed poejärjekorras – viisakamad ootavad ning on üksikuid erandeid, kes trügivad aeg ajalt ette,“ selgitab Karoliina, kes tunneb kõiki lehmi nii nime- kui nägupidi. „Mulle on loomad alati meeldinud,“ ütleb ta selgituseks. Karoliina töötab lisaks ka kolmveerand koormusega vallavalituses. „Need kaks tööd on nii vastandlikud. Kui tulen vallavalitsusest ja panen oma laudariided selga, siis mõtlen tihti, et just nii mulle meeldibki.“

Kõigil on parem

Uue robotlauda loomise üks algpõhjuseid oli loomade heaolu parandamine. „Tahtsime, et loomad saaks ka laudas ringi liikuda. Seda võimalust neil varem polnud,“ ütleb Janno. Uus robotlaut teeb ka inimeste elu lihtsamaks. „Enam pole vaja ei mul ega ka meie töötajatel ärgata kolme ajal öösel,“ on Janno rõõmus. Lisaks oma perele aitab Palmi Farmi tegemistele kaasa

veel kolm inimest. „Nad pole täiskoormusega, sest nad on juba eakamad inimesed ning neile nii sobib,“ selgitab Janno. Kuigi töökoormus laudas on uute tehnoloogiate saabumisega vähenenud, ei plaanita meeskonda vähendada „Selles osas jääb kõik nii nagu oli,“ on peremees kindel. Aga elu on läinud kergemaks küll, sest nüüd, lauda sisseseadmise ajal minnakse lauta hommikul kuue ajal, peatselt aga hoopis seitsme ja kaheksa ajal.

Kogu toodang müüakse E-piimale. „Me ise ei väärinda piima, sest anname endale aru, et see oleks väga suur töö. Puhkuse jaoks peab ka aega jääma,“ ütleb Karoliina. Hetkel läheb tõesti kogu piim kokkuostu. Ka Karoliina ja Janno söögilaua ilutseb poepiim. „Üleeile käisin naabrinaise käest purgiga piima laenamas,“ tunnustab Karoliina. Siiski on see olukord peatselt muutumas. „Uue lauda sisseseadmiselega on veel mõned pisitööd tegemata ja seepärast me ei saa omatarbeks jahutist piima veel kätte,“ selgitab Janno.

Eriline küla

Oidrema küla on eriline mitmes mõttes. Näiteks on selles rohkem lehma kui täiskasvanud inimesi. Täisealisi inimesi on 110, kuid lehma ligi 500. „Ma võin oma mütsi ära süüa, kui selliseid kohti on Eestis veel, kus ühe kilomeetri raadiuses on kolm lauta,“ ütleb peremees. Tõepoolest, Oidermal on kolm robotlauta ühe kilomeetri raadiuses. „Me saame kõik omavahel ka hästi läbi,“ täiendab Janno. „Teised laudad on olnud meile suureks motivaatoriks,“ täpsustab Karoliina. Nii et ei mingit naabritega tülitsemist nagu ühes eelpool mainitud suurteoses.

Kõige populaarsem küsimus

Kõige sagedasem küsimus, mis viimasel ajal Jannolt ja Karoliinalt küsitakse on see, et miks uue lauda seinale on kirjutatud Palmi Farm, sest varasemalt tegutseti Gennadi Liiva Rehe talu nime all. Kunagi olevat Janno vanaema öelnud, et pange talu nimeks Palmi talu, kuid miks, seda keegi kunagi ei küsinud. Nüüd, nädal aega enne talu nime muutmist otsustas Karoliina selle selgeks teha. Selgus, et esivanemate talu nimi oli hoopis Malmi talu ning esivanemate perekonnaliini pidi tuli välja Palmipuu perekonnanimi. „Äkki siis tõesti vanaema oli enda jaoks need kaks nime ühendanud,“ selgitab Karoliina.

Nii et tegemist pole palmipuid kasvatava taluga nagu juhuslik möödasõitja võiks arvata. Üks palmipuu on aga Karoliinal ja Jannol ka. See saadi lauda avamispeolt kingituseks. Avamispidu oli uhke. Kohal olid pillimehed ning pakuti ohtralt süüa ja juua. „Töö pole meile võõras, aga auru tuleb ka välja lasta,“ selgitab Janno. „Eelmise põlvkonna inimesed, kes tegelesid põllumajandusega elasid tõesti nii, et olid koguaeg talu küljes kinni ning päris mitmed on ennast sellega ka läbi põletanud. Me oleme mõlemad seda meelt, et tuleb osata ennast ka sellest kõigest välja lülitada,“ selgitab Karoliina. Selles mõttes ongi Karoliina ja Janno täiesti ebatüüpilised talupidajad. Nad oskavad vaba aega võtta ja nautida. Neil on nädalas vabu päevi ning nad jõuavad kaks korda nädalas ka tennisetrenni. „Meil on küll tööd palju, kuid kui ma tunnen mõni päev, et ma ei taha midagi teha, siis ma ka ei tee. See on tohutu vabadus ja ma naudin seda täiega. Ma ei vahetaks sellist elu mitte millegi vastu,“ ütleb Janno.

* Lauda ehitamiseks saadi toetust PRIA meetmest “investeeringud põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamiseks”. Lisaks toetusele finantseeris ehitust Luminor pank ja MES. Lisaks käendab MES ka Luminori laenu.

Õppereis Soome: tervete ja tugevate vasikate kasvatamine piimafarmides

Tekst: Liina Ulm

Kuidas kasvab piimalehma vasikas, kelle eest hoolitseb tema ema või ammlehm? Kuidas lüpsab lehm, kes lisaks piima tootmisele hoolitseb ka oma vasika eest? Nendele ja mitmele teisele küsimusele käisime Soome piimatootjate juures vastuseid otsimas.

Piimatootja teab, et lehmikute hea tervise ja korraliku juurdekasvu tagamine noores eas on võtmetähtsusega korraliku toodangu saamiseks tulevaselt lüpsilehmalt. Vasikate piimaga söötmine on kulukas ja töömahukas ülesanne, sellest ehk veelgi raskem on tagada noorte vasikate hea tervis.

Valdavas osas maailma piimafarmides võetakse vasikad lehmade juurest ära sünnihetkel või hiljemalt mõni päev peale sündi. Oleme harjunud mõtlema, et nii tagame lehma ja vasika parema tervise ning saame lehmalt rohkem müügipiima.

Ometi on viimastel aastatel üha sagedamini kuulda, et mõnes piimafarmis on otsustatud minna hoopis teist teed. Vasikad jäetakse emade või ammede hoolde ja imetada ning inimesele jääb ülesanne loomi vaid

jälgida. Miks need farmid sellise tee valivad ning kuidas vasikate ja lehmade koospidamise süsteem praktikas välja näeb, seda me tahtsimegi Soome reisi ette võttes teada saada.

Kaks uuendusmeelset farmi Tampere lähedal
Küllastasime Tampere lähedal kahte perefarmi, kus lehmad annavad aastas muljetavaldavad 10-12 tuhat kg toodangut. Mõlemas peetakse põhikarjas 70-80 lüpsilehma. Esimeses farmis imetavad vasikaid võõrutamiseni ammlehmad, teises farmis imetab iga lehm oma vasikat ise.

Ammlehmadega piimafarm Sarkolas

Mari ja Ville Alaneni talus Sarkolas on täna põhikarjas 72 holsteini ja äärširi tõugu lüpsilehma, keda teenindab Lely lüpsirobot. Lisaks pererahvale töötab farmis üks abiline loomakasvatuse poole peal ning teine poole kohaga traktoritööde peal. Farm kasutab kokku 103 ha haritavat maad, mis on peamiselt rohumaa. Vajaminev teravili ostetakse. Farmis on üks 100 000 kg eluajatoodanguga lehm ning ettevõtte keskmine piimatoodang lehma kohta on 11

853 kg piima aastas. Vasikad kasvavad selles talus ammelehmade hoole all viimased poolteist aastat.

Miks anda vasikad ammede hoole alla?

Peamise põhjusena toob perenaine välja vajaduse vähendada füüsiliselt rasket tööd ettevõttes – varem joodeti kõiki vasikaid lutiga ämbritest, kuhu piim tuli tassida ja soojendada. Nüüd on suurem osa vasikaid ammede hoole all ja saab vabalt süüa värsket õigel temperatuuril täispiima täpselt nii tihti, nii palju ja just siis, kui süda lustib. Talus on siiski üks väike grupp vasikaid, keda söödetakse ämbritest – nendest pikemalt allpool.

Soov on minna üle mahepiima tootmisele, sellisel juhul tuleks vasikaid joota täispiimaga. Et uue süsteemiga teatud hulga lehmade toodang täielikult vasikatele jääb, Alanenidele suurt muret ei valmistanud. Kui nad ammelehmadega süsteemile üle läksid, oli nende talust piima kokku ostev Valio parajasti kehtestanud oma koostööpartneritele piima ületootmise tõttu kvoodid – lepingu mahust enam toodetud piima hind kahanes peaaegu olematuks. Seega ei toonud osa lehmade toodangu suunamine täielikult vasikatele söögiks kaasa olulist müügitulu kahanemist. Viimasena mainib perenaine tarbijate ootusi – Soome tarbija peab oluliseks loomade heaolu farmis ning vasikate eraldamine emadest on põletav teema.

Imetamisgruppide moodustamine piimakarjas

Imetamisgrupid moodustatakse ajaliselt lähestikku poeginud lehmade vasikatest. Üks amm kasvatab üles kolm vasikat. Kuna lehmad jagavad poegimisaedikut, siis reeglina ei valmista kõigi parajasti sulus viibivate vasikate omaks võtmine ammele probleemi.

Muidugi on karjas lehmi, kes ammeks hästi ei sobi – need lähevad mõistagi ilma vasikata lüpsigrupi. Samas on ammelehmanna leidnud omale hea rakenduse mõned sellised loomad, kes mingil anatoomilisel põhjusel hästi robotiga lüpsmiseks ei sobi – kas on neil udara asetus jalgade suhtes tavapärasest erinev või nidad keerulise kuju või asetusega. Selmet need lehmad kombinaati saata, saab neid edukalt rakendada farmis vasikate üleskasvatamiseks.

Kõik poeginud lehmad suunatakse lüpsirobotisse, et kontrollida ternespiima kvaliteeti ja kogust. Üsna pea suudavad vasikad ära juua suurema osa amme piimast ja lehm enam täiendavat lüpsmist ei vaja. Siis suunatakse ammed koos vasikatega omaette aedikutesse sellesse lauda ossa, kus varem olid vasikate grupisulud.

Võrdlus lutivasikate ja imetatud vasikate vahel

Mõnikord juhtub, et poeginud lehma ternespiim ei ole hea kvaliteediga ja vasikale joodetakse esimene

Piimaveise vasikas koos emaga
Mari ja Ville Alaneni piimafarmis.
Foto: Liina Ulm

ternes pudelist, mõnikord on vasikas lihtsalt rumal ja ei õpi ühel või teisel põhjusel lehma nisa imemist ära. Mõnikord poegib lehm teistest suure vahega ja ei taha vasikat omaks võtta. Sellised juhud on farmis lahendatud väikese lutivasikate grupiga, kes saavad endale praakpiima. Kõrvuti asuvate lutivasikate ja ammedega vasikate vahel on erinevus – ammede juures kasvavad vasikad paremini ja on tervemad.

Teine omamoodi vahva erand on lehm, kes saavad oma vasika üles kasvatada lüpsigrupis. Need lehmad joodavad oma vasikat ja käivad vabatahtlikult robotis lüpsmas. Vasikas elab koos emaga lüpsilaudas ja askeldab seal teiste lehmade vahel ilma, et kedagi segaks. Sellistelt lehadelt pärineb info vasikate tarbitava piima koguse kohta – kui vasikas kolmandal elukuul võõrutatakse, hakkab lehm robotis 18–20 kg rohkem lüpsma.

Imetamise mõju vasikate ja ammede tervisele

Ammesid imevad vasikad on väga terved ja kasvavad kiiremini kui lutivasikad. Ei ole suurenenud udarapõletike esinemine farmis tervikuna ega imetavate lehmade seas. Alanenide farmis on kari üldse terve ja antibiootikume ei ole kunagi palju kasutatud, kuid vasikate tervis on ammede hoole all veelgi paranenud. Vähem on probleeme nii hingamisteede haiguste kui kõhulahtisusega, kinnitab farmi loomaarst Katri Moisala. Vasikate ööpäevane juurdekasv on muljetavaldav – lihavesise ristaniditel kuni 2 kg ööpäevas!

Vasikate parem hind realiseerimisel

Farm müüb võõrutatud vasikatest kõik need, keda endale karjatäienduseks ei jäeta, kohalikesse farmidesse tapaküpseks kasvatamiseks. Seda silmas pidades seemendatakse osa karjast limusiini tõugu lihavesiste spermaga. Ristandvasikate eluskaalu kilogrammi eest saab paremat hinda. Lisaks on ammede all kasvanud vasikad suuremad, kui tavafarmide sama vanad vasikad, heas konditsioonis

ning tugeva ja terve välimusega. Tänu sellele on vasikate ostja hakanud Alanenide vasikate eest täiendavat tasu maksma.

Rõõm loomade heaolust

Kui Mari Alanenilt küsida ammelehmade kasutamise majandusliku tasuvuse kohta, ei oska ta sellele vastata. Nad ei ole vastavaid arvutusi teinud. Küll teab ta, et tagasi vana, s.t ämbritega jootmise süsteemi juurde, nad minna enam ei saa. Praegune on lihtsalt nii palju parem kõigile – nii lehmadele, vasikatele kui farmis töötavatele inimestele. Loomaarst Katri ütleb, et tal on selles farmis käies alati tunne, et loomadel on kogu aeg suu kõrvuni.

Vasikad õpivad lehmade kõrval väga kiiresti koresööta ja starterit sööma.

Tõesti, nii lehm, kui vasikad näevad Alanenide juures terved ja läikivad välja, on rahulikud ja julged ning heas toitumuses. Kõik on paigas ja toimib.

„Iga lehm imetab oma vasikat ise“ – süsteem Lempääläs

Hanna Myrskyranta farmis on samuti holsteini ja äärširi tõugu lehm, kes imetab lüpsroboti abil. Põhikarjas on praegu 75 lehma, kes annavad igapäevase ligikaudu 10 000 kg kõrgeima kvaliteediga piima aastas. Farmis on kaks lehma, kelle eluajatoodang ületab 100 000 kg. Farm kasutab 90 ha maad, millel karjatatakse loomi ning toodetakse silo. Lisaks Hannale töötab farmis üks abiline loomadega ning üks osalise koormusega abiline masinatöödel. Viimased viis aastat imetavad selle talu piimalehmad oma vasikaid ise.

Miks imetab piimakarja vasikat ema ise?

Kui Hanna 2005. aastal oma vanemate 1970ndatel ehitatud lõaspidamisega piimafarmi päris, otsustas ta hakata farmi moderniseerima. Kõigepealt mindi üle vabapidamisele ja lüpsiplatsil lüpsmisele. 2015. aastal

paigaldati perenaise tervisemurede ja töökoormuse vähendamise vajaduse tõttu farmi lüpsirobot. Enam-vähem samal ajal nägi Hanna sotsiaalmeedias uudist farmist, kus vasikaid peeti koos emadega. Lisaks sai perenaine inspiratsiooni õe lihaveisefarmist, kus iga amm oma vasika ise üles kasvatab. Nii sündis mõte sellist süsteemi oma laudas proovida. Mõeldud – tehtud! Alguses jättis Hanna vasikad lehmadele imetada esimesteks elunädalateks. Kuna see toimis hästi ja vähendas oluliselt töökoormust, jäeti vasikad lehmade juurde vastavalt kuni müümise või võõrutamiseni.

Lihtsuse võlu

Lehmadel lastakse poegimisalal rahulikult poegida ning emal ja vasikal hoitakse silm peal. Esimeseks elupäevaks on koostatud nimekiri asjadest, mida jälgitakse – kas vasikas käib imemas, kas ema tunneb vasika vastu huvi ja muud olulised versta-postid.

Üldiselt võtavad kõik lehmad vasika hästi omaks. Kui asjad ladusalt ei lähe, siis on enamasti lehmal tervisemure, mille kõrvaldamine aitab vasika omaks võtmisele kaasa. Esimestel päevadel suunatakse lehm robotisse lüpsile vastavalt vajadusele. Kui ema ja lapsega on kõik korras, suunduvad nad lüpsigrupi.

Vasikad saavad laudas üsna vabalt liikuda ja endale magamiseks sobiva koha valida. Suuremad vasikad eelistavad sageli kasutada mängu- ja puhkeplatsiks poegimisaedikut. Väiksemad leiab lamamisasemelt ema kõrvalt või lehma nina ees turba seest magamas.

Vasikate ja lehmade tervis on silmnähtavalt hea, vasikad kasvavad kiiresti ja ei häiri teisi lehmi. Kui vasikas kolmekuuselt võõrutatakse, kasvab lehma päevatoodang robotis jällegi ligikaudu 18–20 kg.

Vasikate realiseerimine ja karjatäiendus

Kõik noorloomad, keda karjatäienduseks ei jäeta, müüakse 4–8 nädala vanuselt Atria vahendusel

veiselihatootjatele, kes vasikad tapaküpsiks kasvatavad ja realiseerivad. Seda silmas pidades kasutatakse ka Myrskyranta farmis lehmade seemendamist lihaveisetõugude spermaga. Seemendamisel järgitakse aretusplaani, piimaveise spermaga seemendatakse 30 karja paremat lehma, nende vasikad genoomhinnatakse ja karjatäienduseks jäetakse paremad. Ülejäänud lehmad seemendatakse enamasti heleda akviteeni tõugu pullide spermaga.

Esimesed imetatud lehmikud on tänaseks jõudnud poegimis- ja lüpsiikka. Perenaisele tundub, et need lehmad annavad paremini piima. Teadusuuringud kinnitavad, et parema juurdekasvuga lehmikud on tulevikus parema jõudlusega.

Õppetunnid imetavate lehmadega farmidest

Kuigi külastatud farmide vasikate pidamise põhimõtted olid mõnevõrra erinevad – ühes imetavad vasikaid ammed ja teises vasikate oma emad – siis põhilised õppetunnid olid samad:

- vasikate imetamine ei halvenda lehmade või vasikate tervist;
- vasikate tervis ja juurdekasv on imetamisel oluliselt parem, võrreldes piima jootmisega ämbrist;
- mida vanem on vasikas, seda kergemini läheb võõrutamine;
- võõrutamist elavad lehmad rohkemgi üle, kui vasikad;
- vasikad õpivad lehmade kõrval väga kiiresti koresööta ja starterit sööma;
- imetamise rakendamine ei nõua farmilt suuri investeeringuid, süsteemi saab kohandada väga lihtsate võtetega, kasutades käepäraseid vahendeid;
- inimese roll imetamist kasutava süsteemi puhul on loomi jälgida ja võimalikud probleemid varakult ära tunda.

Mida peab teadma lamba- ja veiseliha turustamisnõuetest?

Tekst: **Kristi Kadak**, Põllumajandus- ja Toiduameti
toiduosakonna peaspetsialist.

**Selleks, et tagada tarbijatele ohutu
toit, tuleb lamba- ja veiseliha
turustamisel jälgida erinevaid
nõudeid. Loomi võib tappa üksnes
tegevusloaga tapamajas, milleks
väljastab loa Põllumajandus- ja
Toiduamet.**

Tapamaja tegevusloa saamiseks tuleb esitada taotlus ja vajalikud dokumendid Põllumajandus- ja Toiduameti (PTA) piirkondlikule esindusele. PTA ametnik hindab saadetud dokumente ja kontrollib ettevõtet ning kui kõik vastab nõuetele, väljastab amet ettevõttele tegevusloa.

Taotlusele tuleb lisada järgmised dokumendid:

- ruumide plaan koos seadmete paigutuse ning vee- ja kanalisatsiooni sisevõrkude plaaniga;
- jahutatavate ruumide temperatuuride näidud;
- käitlemisprotsessi tehnoloogiline skeem koos toiduohutuse seisukohalt oluliste parameetrite ning tehnoloogia lühikirjeldusega;
- andmed projekteeritud ning kavandatava käitlemisvõimsuse, sh hoiuruumide mahutavuse kohta;
- ettevõtte veeanalüüsi katseprotokollid;
- puhastamis- ja desinfitseerimisplaan, kahjuritõrjeplaan, toidujäätmete, toiduks mittekasutatavate kõrvalsaaduste ja muude jäätmete kogumise, äraveo- ja kahjutustamise plaan;
- töötajate toiduhügieenikoolituse kava;
- andmed toidu veoks kasutatavate veokite kohta ning veokite ja ringlevate veopakendite puhastamise korraldamise kirjeldus;
- tapaliini maksimaalne läbilaskevõime väljendatuna loomade arvuna tunnis;
- loomaliigid ja kaalud, kelle puhul võib kasutada olemasolevaid liikumise piiramise ja uimastamise seadmeid;
- iga tapaeelse pidamise ala maksimaalne mahutavus.

Dokumentidega saab täpsemalt tutvuda PTA kodulehel <https://pta.agri.ee/ettevotjale-tootjale-ja-turustajale/toidu-tootmine/tegevusload-ja-teavitamine>.

Tapamajja saadetakse loomad koos toiduahela alase teatisega. Teatisel esitab loomapidaja teabe karja tervishoiualase staatuse kohta, samuti teabe loomade tervise, ravimise ja uuringute kohta.

Tapamajas läbivad kõik loomad tapaeelse kontrolli. Enne looma tapmisele lubamist kontrollib veterinaarametnik

teatisel esitatud teavet, et kindlaks teha, kas looma on ravitud keelatud ainetega või on talle manustatud antibiootikume, millel on kehtiv keeluaeg. Kui ravimite kasutamisel esineb kõrvalekaldeid, ei luba veterinaar looma inimtoiduks tappa. Peale looma tapmist toimub tapajärgne kontroll, mille käigus kontrollib veterinaar visuaalselt rümpa ja rupsi ning teeb vajadusel sisselõiked, et hinnata liha toidukõlblikkust.

Liha lõikamine ja lihatoodete müügiks valmistamine

Liha lõikamine ja lihatoodete müügiks valmistamine peab toimuma tegevusloaga ettevõttes, kuid teatud tingimustel võib seda teha ka kodus, esitades PTA piirkondlikule esindusele majandustegevusteate.

Teavitamisega piirdub kodus toidu müügiks valmistamine üksnes siis, kui valdav osa toodangust müüakse kohapeal ja teise jaekaubandusettevõttesse tarnitava liha ja lihatoodete koguse ei ületa 100 kilogrammi nädalas ega 35 protsenti nädalas käideldud loomse toidu üldkogusest. Lisaks ei tohi toidu käitlemisega seotud maksustatav käive ületada 40 000 eurot kalendriaastas. Vastasel juhul kuulub tegevus tegevusloa alla.

Enne kui alustada kodus toidu müügiks valmistamisega ja PTA teavitamisega, tuleb omandada teadmised toidu hügieenist ja ohutusest; luua tingimused toidu säilitamiseks asjakohasel temperatuuril; koostada enesekontrolliplaan; analüüsida toidu valmistamiseks kasutatavat vett; määrata toidule säilivusaeg; teha kindlaks, et pakkematerjalid sobivad toiduga kokkupuutumiseks; luua süsteem toidu jälgitavuse tagamiseks; uurida, kuidas toitu nõuetekohaselt märgistada; pöörduda perearsti poole tervisetõendi saamiseks.

Kodus toidu valmistamise alla ei kuulu teiste tootjate valmistatud toodete ümberpakendamine ja teiste tootjate valmistatud toidu ladustamine. Juhul kui ruumid on kodus toidu valmistamiseks spetsiaalselt kohaldatud, siis kuulub selline tegevus tavalise toidu tootmise alla ning selleks peab olema tegevusloa.

Tanel Tang ühendas digi- ja päris kanad

Tekst: Teele Teder

Sel aastal saatis Saaremaa Mahemuna asutaja Tanel Tang korda midagi, mis on eriline kogu maailmas. Läbimurdelisele lahenduse tõi pankrotieelne olukord.

Tanel on oma tegemistega silma paistnud ka varem. Tal oli piisavalt julgust ja ettevõtmist, et loobuda tippjuhi ametikohast Tallinnas ning kolida koos naisega Saaremaale, majja, kus polnud veevärki ega tualetti ning tormilisematel ilmadel puhus akendest tuul sisse. „Tagantjäreli vaadates saan aru, et õiged uksed avanuvad siis, kui oled eelmisest oma mõttes täielikult lahti lasknud,“ ütleb ta ning lisab, et Saaremaal on neid lahtiseid uksi kohe eriti palju.

Peata kana

Teine suur julgustükk oli võtta kanad ja hakata nendega tegelema. „Tundsin alati, et tahan ettevõtja olla.“ Kodupank ei võtnud Tanelit isegi jutule. Selleks, et Maaelu Edendamise Sihtasutusest toetust ja laenu saada, tuli kirjutada põhjalik äriplaan. Kuigi äriplaanis tundus, et on kirjas kõik, ei osanud ta esimesena saabuval riskil ette näha. „Mu ettevõtja elu algas vahetult enne koroonat. Selleks ajaks kui olin oma kodu lähedal asuva lauda ära ostnud ja kanade pidamiseks vajalikud seadmed kohale jõudnud, pandi kogu Saaremaa lukku.“ Seadmed olid kohal, kuid Taneli sõnul nägid need välja

nagu ühesugused pusletükid, millega ta ise midagi korda saata ei osanud. Inimesi, kes nende kokkupanemisega aga tegelevad, Saaremaale sisse ei lastud. Äri polnud jõudnud veel käima minnagi, kui Tanelil oli tunne, et see on juba läbi saanud. „Mõtlesin, et see sai nüüd küll ruttu läbi ja et ju siis minus ikkagi ei ole ettevõtjat. Läbikukkuja tunne oli peal,“ meenutab ta. Õnneks leidis Tanel siiski lahenduses. „Panime need seadmed pool Skype-teel siiski kokku ja õnneks leidsin ka kohalikud elektrikud, kes olid nõus mind aitama.“ Tanel ütleb, et ei osanud isegi elektrikute küsimustele vastata. „Olin nagu peata kana. Teadsin vaid, millist tulemust mul enam vähem oleks vaja.“

Samal ajal hakkas Tanel ka blogi pidama, mis sai talle endalegi üllatuseks väga populaarseks. Samuti lõi ta Facebooki lehe, millel täna üle 10 000 jälgija. „Tahtsin inimestele näidata, kui nüansirikas on põllumajandus. Et see pole vaid kehv ilm ja madalad toetused.“ Tanel ütleb, et oma viimases töökohas Tallinnas, kus ta tegeles väetiste ja mürkidega, nägi ta tihti erinevaid põllumehi ja seda, kuidas nende silm säras. „Nad ütlesid ikka, et raske

on küll, kuid nad ei vahetaks oma elu mitte millegi vastu. Tahtsin ka oma lugejatele seda näidata.“ Oma blogis ja sotsiaalmeedias tegi Tanel kõike seda, mida turundajad ei soovita. „Mul olid koledad pildid ja liiga pikk jutt.“ Varsti tuli tal ETV ekraanile ka enda saade, kus ta sai näidata oma igapäeva tegemisi. „Tahtsin, et võimalikult palju inimesi saaks mu tegemistest teada ning arutlesin ühe vana tuttavaga, et kas sellest, et tippjuht loobus heast elust linnas, et minna maale kanu kasvatama, saaks telesaate ja nii see pall veerema läkski.“ Tanel

üle ei käi. Korraaks mõtlesingi, et las põleb siis maha, ma ei jaksa enam.“ Oma tegemistest andis ta ka märku enda blogis, millel selleks ajaks oli juba suur aktiivne jälgijaskond, kes Taneli tegemistele alati kaasa elasid. „Kodupank ei andnud mulle isegi 10 000 eurot laenu. Inimesed ootasid minult toodangut, neile meeldis mu toodang, aga mul lihtsalt ei olnud seda. Teadsin, et pean ostma uued kanad, aga selleks polnud ressursi.“ Seejärel hakkasid inimesed Tanelile kirjutama, et kannavad talle niisama raha. „Nad ütlesid, et nad ei

Tanel Tang lasi esimese partiiga müüki 650 digikana ning kaasas sellega oma ettevõtlusesse täiendavalt 65 000 eurot.

Selle rahaga tõi ta oma ettevõtte välja pankrotieelsest olukorrast ja avas Saaremaal Salmel pagarikoja. Hetkel on avatud ka teine voor 1 200 digikanaga, millest kolmandik on juba läinud. Kaasatava rahaga plaanib Tanel avada Kuressaares Salme Saia esinduse, kanalas kanade keskel külastuskeskuse ja parendada kanade õueala, et see oleks piisavalt ohutu kaitsmaks linnugripi eest.

soovitab kõigil mõelda läbi oma tutvusringkond ning nendega julgelt oma vajadustest juttu teha. „Kunagi ei tea, mis saama hakkab, aga kui ei räägi, ei saa päris kindlasti midagi.“

Tulekahjude kustutamine ja digikanade sünd

Kuigi äritegemine on Taneli sõnul alati seotud erinevate väljakutsetega, saabus üks suuremaid hetkel, mil kanade munevus langes 3-4 korda. „Maksin oma tegevustele peale. Teadsin, et vajan uusi kanu, kuid raha nende ostmiseks enam polnud,“ meenutab ta. Kogu äritegemine oli eelneval perioodil tema sõnul olnud kui tulekahju kustutamine. „Kustutasin alati seda tuba, mis parasjagu kõige suurema leegiga põles, kuid sel hetkel tundsin, et maja on nii suurtes leekides, et enam jõud

taha, et mu lugu läbi saaks. Mulle selline variant, et keegi lihtsalt kannab mulle raha üldse ei sobinud. Ma ei ole ju mingi heategevusasutus, ma olen ikkagi ettevõtja. Mõtlesin kohe, et pean neile midagi vastu andma, aga ei teadnud mida.“ Üks aktiivsetest jälgijatest oskas nõu anda ning soovitas Tanelil ühendust võtta sellise start-upiga nagu Ignium ja neil oli olukorrale ideaalne lahendus. „Selgitasingi neile oma situatsiooni – mul on vaja raha ja mul on olemas inimesed, kes soovivad mulle seda anda, aga mul pole silda nende vahel, kuidas me saaks üksteist ära ühendada. Nii tuligi mängu NFT ja digikanad. Jõudsime lahenduseni, kus inimesed ostavad mu digikanu ning annan osa tulevast kasumist neile.“ Mõtte vettpidavuse kontrollimiseks tegi Tanel Google Drives küsitluse, mille saatis oma jälgijatele laiali.

Tulemus oli temaeriti üllatav. Üle 1000 inimese oli valmis investeerima 300 000 eurot. „Mul oli tunne nagu jumala paiste taevast hakkas mu peale paistma. Olukorras, kus pank polnud valmis mulle 10 000 eurot laenama ning andsid mulle mõista, et tegelen mõttetusega, leidsin nii palju inimesi, kes olid valmis mu ärisse investeerima. See oli suur õnnistus mu jaoks.“ Küsitlusest sai Tanel julguse, et digikana projektiga edasi minna. „NFT tundus tegelikult parajalt jabur ja arusaamatu. Tundsin ka hirmu selle ees, et kuidas ma teen inimestele selgeks, mis see on, kui ma isegi seda lõpuni ei mõista,“ tunnustab ta. Kirjutamises juba kogunud Tanel proovis kõik panna nii lihtsasse keelde kui võimalik ning tundub, et oli selles edukas, sest esimese nädalaga müüs ta juba 650st kanast 550 maha. Hinnaks 100 eurot tükk. „Esimese info saatsin neile tuhandele inimesele, kes olid valmis investeerima. Sada kana läksid müüki avalikkusele ning need said juba paari päevaga otsa.“

Emotsionaalsed investorid

Tanel räägib, kuidas digikanu soovisid osta ka näiteks pensionärid. „Mõtlesin, et neid hakkavad ostma vaid fanatikud, aga tegelikkuses oli huvitatud väga lai segment. Ka näiteks 70-aastaseid oli palju. Näiteks üks neist rääkis mu emale, et olevat hiljaks jäänud ning sooviks soetada kümme digikana, kui vaid Tanel neid uuesti müüki paiskaks.“ Sel hetkel mõistis Tanel, et on millegi huvitavaga hakkama saanud. „Mida rohkem inimesi investeerib minusse nii emotsionaalselt kui rahaliselt, seda suurem tugevus tekib ettevõttel. Nii tekib olukord, kus üks tahab teist aidata nagu tegelikult inimloomus olema peakski.“ Taneli sõnul pole digikanade puhul tegemist lihtsalt investoritega vaid emotsionaalsete investoritega.

Ta näeb kogukondlikul rahakaasamisel suurt potentsiaali. „Elu liigubki kogukondlikkuse poole ja NFT on kogukondliku elu väga hea tööriist.“ Taneli tegevus on suunda näitav ja innovatiivne ka selles mõttes, et ta sidus maailmas

esmakordselt NFTga reaalse tootmisettevõtte. „Sellist asja polnud maailmas varem tehtud.“ Eesti väiketootjatele võib NFT olla üks võimalikke lahendusi. „Praegu on väiketootja väga halvas olukorras. Ta peab võtma 100% vastutuse tootmise osas, aga hinna osas jaekett ta kaasa rääkida ei saa. Kui ta peaks ütleva näiteks, et järgmisest nädalast on mul uus ja kõrgem hind, siis jaekett võib vabalt öelda, et ära siis meile enam oma toodangut too.“

Efektiivsus versus õige asi

Enne kui ennast NFTga siduda, tuleks Taneli sõnul turundustegevustele rõhku panna. See kasvatab kogukonda. „Kui sa teed seda, mida armastad, siis räägi sellest. Tee nii, et võimalikult suur hulk inimesi saaks su tegemistest teada. Südamega tehtud turundus läheb inimestele hinge,“ soovib ta. Samuti võiks üle vaadata oma tootmise põhimõtted. „Kas need on need, mida tarbijad ootavad.“ Tanel ütleb, et väärtused, millest inimesed on praegu ja ka tulevikus huvitatud on keskkonnahoid, loomasõbralikkus ja puhas toit. „Olen paljudelt küsinud, et miks nad on minu ettevõtmisesse investeerinud ja need on kolm kõige sagedamini kuulnud märksõna.“ Need on väärtused, mille eest ka Tanel seisab. „Väiketootjad teevad Eestis õiget asja, mitte efektiivset asja.“ Tanel räägib, kuidas ka tema laut mahutaks 70 000 puurikana, mis oleks tootmise mõttes efektiivne, kuid ta on valinud jätkusuutlikuma tee ning üle 3 500 kana ta oma lauta ei kavatse panna. „See pole efektiivne, mis ma teen, aga kuna inimesed on emotsionaalsed ja eelpool mainitud märksõnad lähevad ka neile korda, siis on sellel tegevusel väga suur potentsiaal.“

Tänu NFTle ei päästnud Tanel oma ettevõtmist mitte ainult pankrotist vaid sai võimaluse seda ka edasi arendada. „Siin maailmas ei ole mitte midagi võimatut. Kõik on tahtejõu taga ning küsimus on vaid selles kui väga sa seda kõike tahad.“

Kuuse kooreürask teeb Eesti metsadele palju kurja

Tekst: Merit Ehrpais
Keskkonnaagentuur, metsaseire peaspetsialist

Keskkonnaagentuuri metsaseire peaspetsialist Merit Ehrpais ütleb, et Kuuse-kooreüraski 2022. aasta seire tulemused Eesti metsaomanikke rõõmustada ei saa.

Kuuse-kooreürask asub elama kuuse puusse ning harvem määndi. Elukohaks sobivad talle nii lamavad tüved, värsked metsamaterjalid kui ka seisvad ning nõrgestatud puud, enamasti vanuses 50–60 aastat. Sageli asustatakse puud, mis asuvad hõredamates puistutes, metsaservades, häilude ääres ning raiesmike veeres. Kui üraskeid on suur, siis asustatakse ka elujõulisi kuuski. Reeglina talvituvad kuuse-kooreüraskid pinnases ning üraskeid lendlus ja puude asustamine algab, kui õhutemperatuur on tõusnud 18–20 °C, tavaliselt aprilli lõpus või mai alguses. Kuuse-kooreüraski poolt värskelt asustatud puud ei ole lihtne ära tunda, kuna puude võra on roheline ja ilma lähema vaatluseta on raske kahjustust tuvastada. Selleks peaks puud lähemalt uurima, otsima tüvedelt vaiguniresidid ning üraskeid sisenemisavasid, mis on umbes 2–2,5 mm läbimõõduga. Suurema üraskekahjustusega aladel võib kuivade ilmade korral leida näripuru ka kasvavate puude alt, okstelt, juurekaelalt ning lähedal kasvavate taimedelt. Lamavatel tüvedel viitavad üraskeid tegevusele tüvel olevad näripuru kuhjakesed ning koore all on näha üraskeid käigud, vanamardikad, munad ning vastsed.

Kuuse-kooreüraski seiret viidi eelmisel aastal läbi 13 maakonnas, seiret ei toimunud vaid Hiiumaal ning Saaremaal. Selleks langetati püünispuid ning paigaldati jälgitavatele aladele ka feromoonpüünised. Vajalike

puude langetamine toimus märtsis ning bioloogilise signaalainega lõks pandi üles aprillis. Esimesi üraskeid märkasime püünises juba aprilli lõpus. Mai alguses saabunud soojad kevadilmad viisid ka kahjurmardikate noorjärkude arvukuse kasvule ning mai alguses algas aktiivne lendlus. Üraskeid leidis nii feromoonpüünistes kui ka kevadel langetatud püünispuudes ning tormiheite ja –murru puudes. Näiteks Tartumaal asuvast püünisest leiti 29. aprillil 30 üraskeid ning nädal hiljem oli samas püünises juba 3200 üraskeid.

Kõige vähem leidis sellel ajal üraskeid Lääne-Virumaal ning Ida-Virumaal. Kõige arvukam oli üraskeid hulk samas Võrumaal, Pärnumaal, Viljandimaal, Tartumaal, Harjumaal ning Põlvamaal.

Juuni esimesel nädalal langes jahedamate ilmade tulekuga ka üraskeid arvukus, kuid soojemate ilmade tulekuga suurenes uuesti juuni teisel nädalal. Kõige väiksem oli üraskeid arvukus juuni keskel, kuid kuu viimasel nädalal kerkis arvukus taaskord mitmekordselt võrreldes jaanikuu keskmisega. Juunis toimus üraskeid lendlus taaskord kõikides maakondades, kõige vähem leidis üraskeid Lääne- ning Ida-Virumaal. Juunikuu tulemuste põhjal oli kõige intensiivsem lendlus Järvamaal, Pärnumaal, Põlvamaal, Viljandimaal ning Tartumaal.

Juuli alguses leiti kõige rohkem üraskeid Pärnumaal,

Järvamaal, Viljandimaal ning Põlvamaal. Teistes maakondades toimus lendlus, kuid üraskite arvukus oli tagasihoidlikum. Juuli teisel ning kolmandal nädalal langes üraskite arvukus veelgi ning pöördus järsult tõusule kuu viimasel nädalal ning augusti alguses. Siis leiti Tartumaa mõõtmisalalt rekordarv 15 000 üraskit ühe püünise kohta. Juulis hakkasid koore alt lahkuma ka teise põlvkonna mardikad, neid putukaid leiti üksikutes kohtades juba juuli keskpaigas. Juuli lõpus oli teise põlvkonna mardikate arvukus juba suurem.

RMK ning KAURI spetsialistide seireandmete tulemusena selgus, et potentsiaalselt kõige suuremat kahju võisid tekitada 2022. aastal kuuse-kooreüraskid Järvamaal. Seal asuvad püünised olid üleval sinilille kasvukohatüübi puistus, mille valdav puuliik oli kuusk keskmise vanusega 52 aastat, esines ka kaske. Lisaks oli puistu eelnevalt saanud kahjustada juurepessu ning

Foto 1. Tartumaalt kinni püütud üraskite mass augusti esimesel nädalal.

ulukite poolt. Lisaks Järvamaale oli kuuse-kooreüraski arvukus kõrge ka Pärnumaal, Viljandimaal, Tartumaal, Võrumaal ning Põlvamaal. Kõige vähem isendeid leiti Lääne- ning Ida-Virumaalt.

Kuuse-kooreüraski olemasolu korral on putuka arvukuse vähendamiseks üheks võimaluseks kahjurite poolt värskelt asustatud puude ülestöötamine. Lisaks on võimalik kasutada ka püünispuid. Nendeks kasutatakse eelneva aasta kahjustuskolde lähedal kasvavaid puid, mis on kasvus alla jäänud, nõrgestatud või vigastatud. Tuleb meeles pidada, et kevadel langetatud püünispuid või talvine lume- või tormimurd tuleb metsast välja vedada sama aasta kevadel, et noormardikad ei jõuaks kooruda ning koore alt lahkuda. Püünispuude efektiivsuse suurendamiseks on kasutusel ka feromoonpreparaadid, mis meelitavad üraskeid ligi. Sellisel juhul saab kasutada väiksemal hulgal püünispuid.

Soovitused metsaomanikule

- Hoia oma metsal silma peal ning üraski kahtlustuse korral tegutse, võttes kasutusele võtteid, mis aitavad kahjuri arvukust ohjeldada;
- Kahjustuste ennetamiseks tuleb vältida harvendusraiate tegemist vanemas eas puistule, et metsa tuulekindlus ei väheneks;
- Kahjustuste ennetamiseks tuleks metsast välja vedada tormimurd ja -heite puud, samuti tuleks välja raiuda nõrgestatud puud enne üraskite lendlust;
- Vanemaid kuusepuistusid tuleks varieerida noorematega ning võimalusel rajada rohkem segapuistusid;
- Raiutud metsamaterjal tuleb metsast välja vedada õigeaegselt, et üraskitel poleks võimalik seda kasutada sigimispaigna;
- Kui kahjustus on juba tekkinud, siis aitab üraski arvukust vähendada kahjuritega värskelt asustatud puude ülestöötamine;
- Kevadel üraskite poolt asustatud puud ning püünispuid tuleb metsast välja vedada.

Ulukite küttemisest ja seisukorrast

Tekst: **Keskkonnaagentuur**, eluslooduseosakonna juhtivspetsialisti Rauno Veeroja

Keskkonnaagentuuri eluslooduseosakonna juhtivspetsialisti Rauno Veeroja hinnangul on enamuse ulukiliikide olukord Eestis hea ning nende asurkonnad on igati tugevad ja elujõulised. Hea meel on ka tõdeda, et juba pikemat aega kiratsenud ilvese asurkond on kosumas, samas päris soodsaks seda veel pidada ei saa. Võrreldes varasemaga oli möödunud aastal rohkem poegadega emalilveseid. Seire andmetel oli 2021. aasta sügisel Eestis 74 ilvese pesakonda ning ilvese arvukus oli sügisel 450–550 isendit. Loodetavasti on ilvese pesakondade kui ka üldarvukuse suurenemine jätkunud ka 2022. aastal.

Kui 2020. aastaga oli nii hundi arvukus ja ka huntide poolt karjakasvatusele tekitatud kahjud kümnendi kõrgeimal tasemel, siis 2021. aastal oli huntide arvukus väiksem. Kutsikatega karju oli 2021. aasta 26 ja sügisene üldarvukus jäi veidi alla 250 isendi. Huntide tekitatud kahjud karjakasvatusele olid 2021. aastal koguni viimase kümnendi madalaimad, mis näitab, et eelneval 2020. aasta jahihooajal õnnestus küttemist efektiivselt suunata. Kuna 2021. aasta küttemisurve jäi tagasihoidlikuks, siis sai eelmise aasta sügiseks prognoosida hundi arvukuse suurenemist. See prognoos on ka kinnitust leidnud, sest juba enne eelmise aasta hundijahi algust oli teada vähemalt 28 hundikarja olemasolu ning suure tõenäosusega see number veel suureneb. Karude seisund on Eestis väga hea. Samaaastaste poegadega emakarused oli 2021. aastal 91 ja suvine üldarvukus võis küündida 900–950 isendi kanti.

Karude poolt 2021. aastal mesindusele tekitatud kahju oli suurim varasemast: kokku rüüstasid mesikäpad mandri-Eestis 790 mesitaru. Karukahjude paremaks ohjamiseks on Keskkonnaagentuur soovitanud küttemist operatiivselt ja suuremas mahus suunata just kahjustuspiirkondadesse.

Kuigi hundid tekitavad päris palju kahju karjakasvatajatele ja karud mesinikele (sageli ka põllupidajatele), on suurkiskjatel selge positiivne mõju uluksõraliste arvukuse piiramisel, millest võidavad nii metsaomanikud kui ka põllupidajad. Huntide saakliikideks on kõik meie neli sõralist, karude mõju on selgemini tajutav põdra puhul ja ilveste peamiseks saakloomaks on meil metskits. Võrreldes hundiga on ilvese tekitatud kahjud karjakasvatusele palju kordi tagasihoidlikumad, samas tema mõju metskitse arvukusele on hundiga võrreldes märksa suurem. Näiteks üks täiskasvanud ilves murrab aastas ligi 50 metskitse. Seega aegadel, mil ilveseid on vähe, tuleb jahimeestel metskitse arvukuse ohjamiseks oluliselt rohkem pingutada, kui aegadel, mil ilvese arvukus on kõrge.

Põtrade arvukus oli 2021/2022 talve lõppedes samal tasemel (11 000 – 12 500 isendit), mis aasta varemgi ning sarnasel tasemel püsisid ka põtrade tekitatud metsakahjustused. Piirkonniti olid erinevused põdra asustustiheduses möödunud talvel kohati väga suured: leidus nii väga kõrge asustustiheduse ja/või rohkete põtrade poolt tekitatud metsakahjustustega piirkondi,

kus tuleks kütmissurvet võrreldes eelneva hooajaga oluliselt suurendada. Samas leidis ka selliseid, kus väga madalale langenud asustustiheduse tõttu tuleks küttimismahte oluliselt vähendada või kütimisest koguni loobuda. Arvukuse hoidmiseks enam-vähem samal tasemel soovitas Keskkonnaagentuur 2022 jahihooajal kütida ligi 4 800 põtra. Kui palju põtru 2022 hooajal tegelikult ära kütiti selgub peagi, sest põdrajahi hooaeg lõppes 15. detsembril.

Metskits: eelmise aasta alguses hinnati metskitsede arvukust 125 000 – 135 000 isendini, võrreldes üle-eelmise aastaga on see number veidi langenud. Metskitse asustustihedus on kõrgem Lõuna-Eesti maakondades ja ka Saaremaal, madalam aga Põhja- ja Loode-Eestis. Eelmisel jahihooajal soovitasime kütmissurvet üle-eelneva aastaga võrreldes suurendada eelkõige Kagu-Eestis, vähendada aga Põhja- ja Loode-Eestis. Metskitsede jooksuajal kõrghetkel (juulis) võiks metskitsedele rahu anda ja sokujahti mitte pidada.

Punahirve asurkonna suurust 2022. aasta alguses võis hinnata 10 500 – 11 000 isendile. Nendest üle kolmveerandi elutses Saare- ja Hiiu maakonnas, kus nende põhjustatud kahjud on juba aastaid põllumeestele meeelhärmi valmistanud. Hirvede arvu piiramiseks ja kahjude vähendamiseks suurendati mõlemal saarel möödunud hooajal oluliselt küttimismahte, mille tulemusena õnnestus arvukust veidi langetada. Saavutatud efekti kinnistamiseks ja arvukusetäiendavaks mõõdukaks langetamiseks tuleks mõlemal saarel käimasoleval jahihooajal kütida hirvi vähemalt samas mahus kui 2021. aasta jahihooajal. Punahirve asurkonna ohjamiseks oleme juba mitmel aastal soovitanud Saare- ja Hiiumaal sõlmida erinevate osapoolte (põllupidajad, metsaomanikud, jahimehed) huvidega arvestav ning arvukuse kompromisstasemeid või vahemikke sisaldav ohjamise kokkulepe.

Metssea asurkonna suurus jäi möödunud jahihooaja lõpus püsima aastate tagusega võrreldes sarnasele 12 000 – 13 000 isendi tasemele. Kuna juurdekasv oli üle-eelmisel aastal veidi tagasihoidlikum, siis õnnestus kütimisega arvukuse märgatavat tõusu küll vältida, kuid sigade Aafrika katku (SAK) leviku riskide

leevendamiseks arvukust langetada ei õnnestunud. SAK ei ole Eestis kaugeltki veel seljatatud ja viirust on metssigadel tuvastatud ka 2022. aastal mitmes erinevas piirkonnas. Värskeimad SAKi leiud pärinevad novembris Põlvamaal kütitud metssigadelt. Metssea arvukuse edasise tõusu vältimiseks ja kõrgema asustustihedusega piirkondades ka arvukuse langetamiseks tuleks käimasoleval jahihooajal metssigu eelmise aastaga võrreldes märksa rohkem kütida.

Kobras võib põllu- ja metsamaa üleujutuste põhjustajana suurt kahju tekitada. Tema seisund on soodne. Ülemöödunud aastal toimus iga kolme aasta tagant tehtav kopra pesakondade üle-eestiline kaardistamine. Jahimaa kasutajad registreerisid kokku 3 037 pesakonda. Pesakondade arv võrreldes 2018. aastaga on jäänud üldjoonest samaks. Kopraid on soovitatav varakult välja püüda toimivatest maaparandussüsteemidest ning neist looduslikest vooluveekogudest, kus nad paisude näol kaladele (jõeforell) kudemisrände takistusi loovad. Suurematest voolu- ja seisuveekogudest ning samuti inimese aktiivsest majanduslikust tegevusest puutumata lodualadelt, kus nad oma tegevusega elurikkust toetavad, võiks jätta nad aga kütimata.

Teiste väikeulukite asurkondades suuremaid arvukuse muutusi viimastel aastatel toimunud ei ole: mägra arvukus on Mandri-Eestis jätkuvalt suurenev ja ka halljänese ning kährikkoera arvukus on kasvutrendis. Ka rebase, šaakali, valgejänese ja metsnugise arvukus on jäänud üldjoontes samaks.

Kasvutrendis on niigi arvukad suur-laukhani, valgepõsk-lagle ja kormorani arvukus, kelle tekitatud kahjustused on jätkuvalt probleemiks. Seetõttu on Keskkonnaagentuur juba mitmel aastal andnud jahimeestele soovitusi nende kütimist suurendada ning Keskkonnaametil oleme soovitanud avardada kütimisvõimalusi nende liikide tulemuslikumaks ohjamiseks

Loe ka aruannet Keskkonnaportaalist:

Ulukite arvukus ja kütimine

<https://keskkonnaportal.ee/et/ulukite-arvukus-ja-kuttimine>

Suhtlustõkkes töös meeskonnaga

Tekst: **Ivar Raav**, holistiline juhtimiskoolitaja,
-konsultant ja mentor

Olenemata sellest, kas tegu on suur- või pereettevõttega, on iga juht kogunud olukorda, kus räägid, aga midagi ei muutu. Tundub, et sõnade ja kuulaja vahel oleks justkui sein.

Sääraste suhtlusseinte teadvustamine on meeskonna juhtimisel äärmiselt oluline. Nii vähendad tõenäosust, et neid ise juurde tekitad. Oleme oma inimeste juhtimise oskused tihti saanud koolisüsteemist, kus tegeleti lastega. Paraku töösuhetes, kus tegeleme täiskasvanutega, pedagoogi võtted ei toimi.

Suhtlustõkete teema on lai ja sügav, kuid toon siinkohal ära levinumad, mille vastu eksimist tasub vältida. Suurimad probleemid on kuulamisoskuse puudumine ja kiitmine.

Kuulamine

Paljud tarbetud konfliktid jääksid olemata kui oskaksime küsida üht lihtsat küsimust: "Kas soovid lahendust või soovid ärakuulamist?". Tihti me seda ei tee ning eeldame, et tahetakse lahendusi. Eriti kehtib see meeste puhul, kes me arvame, et meie ülesandeks on kõike lahendada. Organisatsioonides, kus maskuliinne saavutusmentaliteet on valdav, on selle lahenduskeskse suhtlusvormi ära õppinud ka paljud naised.

Lahenduste pakkumine on vajalik (kui seda küsitakse!), kuid olenemata meie soost, kipume seda kuritarvitama. Kuulamise suurim eelis on rääkimise võimaldamine. Kui räägime, siis kuuleme ennast ja enda kuulmisel on suurem väärtus kui oskame arvata. Kui võimaldad kuulamise kaudu rääkimist, võimaldad taipamisi selle kohta, kuidas sisetunnet usaldades lahenduse poole liikuda. Rääkides saame lähemale sisemistele vastustele ja õpime seda usaldama. Juhi jaoks on see oluline tööriist, et inimene iseseisvaks, võtaks ise vastutust ja oleks loov.

Tõkkeid on palju

Rober Bolton on raamatus "Suhtlustõkkes" väga hästi välja toonud kolm levinumat suhtlustõkete liiki:

- kohtumõistmine (kritisereimine, süüdistamine, ähvardamine, sildistamine, diagnoosimine, kiitmine). Lihtsustatult kõik see, mida teeme kui mõtleme või ütleme "Sa oled ...". Selle asemel tuleb meie tähelepanu pöörata KÄITUMISELE, mitte inimese olemusele. Sildistamine olemuse järgi paneb inimese lukku;
- lahenduste pakkumine ilma, et oleks seda küsitud (nõu andmine, õpetamine, targutamine, moraali ja epistli lugemine, ülekuulamine, kamandamine);
- rääkija välja lülitamine (naljatamine, lohutamine, loogikale ja vaid faktidele keskendumine, enda loo rääkimine, mis kuulates meenub jms). Siin aitab vaid olemise harjutamine.

Kiitmine

Kui mitmed eelpool loetletud tõketest on arusaadavalt tõkkes, siis paljude jaoks on üllatav, et kiitmine on

samuti üks tõkkes. Tõepoolest, kiitmine on samasugune suhtlustõke nagu kritisereimine. Mõlemal juhul on tegu hinnangu andmisega ehk iseenda panemisega lapsevanema/pedagoogi positsiooni ning seega automaatselt teise inimese panek lapse positsiooni. Töösuhetes võiks aga koos olla kaks täiskasvanut.

Teistele antavad negatiivsed ja positiivsed hinnangud on võimumängu osa. Kritisereija/kiitja tunneb end hästi ja tähtsana, kriitika/kiituse saaja tunneb häbi või muud ebamugavust. Ka positiivne tagasiside kiituse näol võib anda sõnumi, et sa ootasid sellelt inimeselt vähem ja ta üllatas sind.

Kiitmise asemel soovitan pöörata oma jutu fookus tänulikkusele. Tänuikkus paneb inimesed samale positsioonile läbi austuse, hoolivuse ja lugupidamise. Näiteks „Sellest oli mulle palju abi, aitäh, sulle“, „Mulle teeb see südamest rõõmu“, „Aitäh, tänu sinule sain selle tehtud oluliselt kiiremini“.

Tänuikkusega väljendame midagi, kus teine inimene on aidanud minul endal paremaks kasvada, saavutada seda, mida olen ise enda sees soovinud. Ja seda hinnanguid andmata, neutraalselt, emotsiooni väljendavalt ja siiralt.

Kokkuvõtvalt

Suhtlustõkete teadvustamine ja nende teadlik vältimine aitab soodustada uute ideede liikumist, vastutuse võtmist, iseseisvumist – kõike seda, mis aitab suurendada töötajate pühendumist ning kaasamõttel, asjade ära tegemist.

Kusjuures, suhtlemist takistab kontakti vähesus või selle katkestamine, näiteks suhtlussituatsioonis samal ajal muude asjadega tegelemine, mujale vaatamine jms. Kui suhtled, siis pühendu teisele ja see on juba pool võitu.

Tutvu lähemalt
**EESTIMAA TALUPIDAJATE
KESKLIIDU**
tegevustega

---

www.taluliit.ee